

Ганзицька Т.С.,
канд. юрид. наук,
доцент кафедри загальноправових
дисциплін ДДУВС

ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Сучасні дослідження вказують, що успіх розвинених країн забезпечує ефективна організація фінансів та прагматизм реалізації фінансових відносин і фінансової політики у державі, що залежать насамперед від оптимальної побудови та дієздатності фінансової системи. Для теорії і практики правильне визначення сутності фінансової системи й окремих її функціональних елементів має важливе значення, оскільки сприяє побудові ефективної фінансової політики, націленої на економічне зростання й покращення добробуту населення. В економічній літературі фінансова система виступає як один із основних елементів країни, який є показником розвитку, функціонування та ефективності державної політики.

Значний вклад у розвиток фундаментальних теоретичних та методологічних основ сучасної фінансової науки, зокрема фінансової системи, внесли такі вчені: В. Л. Андрущенко, І. В. Бураковський, З. С. Варналій, О. Д. Василик, В. Г. Дем'янишин, О. П. Кириленко, В. М. Суторміна, А. С. Нестеренко, В. М. Федосов, С. І. Юрій та багато інших.

Зазначимо, що фінансова система – явище об'єктивне, зумовлене виникненням держави і нерозривно пов'язане з її функціонуванням. Поняття «фінансова система» складається із слів «система» та «фінанси». Термін «система» походить з грецької, означає – поєднання, утвір. Стосовно другого поняття, то фінанси самі по собі є досить складним суспільним явищем, розкриття сутності якого потребує окремого логічно завершеного дослідження. Відтак, «фінансова система» виступає логічним продовженням більш загального поняття «фінанси». Групування окремих суб'єктів фінансових відносин у загальну фінансову систему держави може здійснюватися за багатьма ознаками, що зумовлює дискусійність самого поняття фінансової системи та проблеми її структурування. Фінансова система – сукупність фінансових операцій, які проводяться суб'єктами фінансової діяльності з використанням певного фінансово-кредитного механізму [4, с. 97]. У зв'язку з цим теоретично та методологічно сутність фінансової системи можна розглядати як за внутрішньою будовою, так і за організаційно-інституційною структурою. Ці два підходи відображені у науковій фінансовій літературі.

Так, за організаційно-інституційною структурою фінансова система – сукупність фінансових органів та інституцій, які здійснюють управління грошовими потоками та фондами грошових коштів [1].

При вивченні внутрішньої (змістової) сутності фінансової системи у вітчизняній фінансовій науці соціально-економічна природа фінансів розглядається як досить складне суспільне явище, що охоплює широкий спектр розподільних відносин, які ззовні відображаються у різноманітних грошових потоках. За єдиної сутності цих відносин вони мають конкретні форми вияву, характерні ознаки, а також певні особливості щодо організації фінансової діяльності, формування і використання фінансових ресурсів, які зосереджені у розпорядженні держави, підприємницьких структур, певних фінансових інституцій для фінансового забезпечення їх діяльності [7, с. 274].

Отже, виходячи із зазначених вище концепцій щодо розуміння поняття «фінансова система», ми погоджуємося із визначенням цієї дефініції, яке надає А. С. Нестеренко, а саме, що це єдина система, яка характеризується цілісністю складових її сфер і ланок, їх взаємозалежністю і взаємообумовленістю комплексу фінансових інститутів і відповідних їм правовідносин, уповноваженого суб'єкта, процедур здійснення фінансової діяльності, функціонування якого регулюється нормами права, що встановлюють юридичні засоби формування, розподілу та організації використання публічних грошових фондів [6, с. 74].

На нашу думку, визначивши поняття «фінансова система», слід з'ясувати, які саме елементи входять до її складу та на яких принципах вони базуються.

Важливою складовою фінансової системи України є державні фінанси, які включають: 1) бюджетну систему, тобто державний бюджет, бюджети місцевого самоврядування; 2) позабюджетні централізовані цільові фонди; 3) фінанси господарюючих суб'єктів, галузей і відомств; 4) кредитні ресурси (міністерства фінансів, державних банків) [3, с. 182].

До принципів фінансової системи в науці відносять такі: єдність, збалансованість, цільова спрямованість, диверсифікація, стратегічна орієнтованість. Крім того, загальнодержавним принципам притаманні принципи демократичного централізму і національної політики, які яскраво проявляються в побудові державних фінансових органів, а також бюджетної системи.

У свою чергу, бюджетна система, як основна категорія фінансової системи, базується на таких принципах: принцип єдності бюджетної системи, принцип збалансованості, принцип самостійності, принцип повноти, принцип обґрунтованості, принцип ефективності, принцип субсидіарності, принцип цільового використання бюджетних коштів, принцип справедливості і неупередженості; принцип публічності та прозорості.

Позабюджетні фінансові фонди базуються на принципах: принцип об'єктивності, принцип свободи, принцип доступності та достовірності економічної інформації, принцип адресності, принцип адекватності фінансово-економічних умов, принцип балансу противаг, принцип неухильної відповідальності за правове порушення чи злочин, принцип рівності в правах тощо [3, с. 25].

Звернемо увагу й на принципи кредитних ресурсів, зокрема, до них належать: добровільність; зворотність; строковість; відплатність; забезпеченість державою усім своїм майном та ін. [5, с. 44–45].

Окрім того, орієнтиром розвитку фінансової системи України мають слугувати принципи, що вироблені практикою розвинених зарубіжних країн, де функціонує стабільна державна фінансова система. До таких принципів слід віднести: публічний та гласний характер фінансової діяльності, причому це стосується і держави, і місцевих органів, і будь-яких інших учасників публічної фінансової діяльності; відновлення монополії держави на здійснення певних дій у сфері фінансів; відновлення всебічного контролю й нагляду у сфері публічної фінансової діяльності; прагнення до реалізації принципу здорових фінансів; відновлення принципу фінансової безпеки держави тощо [2, с. 165].

Підсумовуючи зазначимо, що фінансова система – це складне багатогранне явище правової дійсності, яке сприяє розвитку ринкових інституцій, оскільки в основу її функціонування покладені фундаментальні ідеї у вигляді принципів, серед яких базовим виступає принцип свободи, рівності усіх перед законом, можливість економічного маневру та інші ринкові умови. Також зауважимо, що від рівня реалізації вказаних принципів буде залежати не лише розвиток фінансової системи країни, а й розвиток розбудови демократичної, правової та соціальної Української держави в цілому.

Бібліографічні посилання

1. Аверіна М. Л. Фінансова система: пролеми та шляхи покращення / М. Л. Аверіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/tofconferences/archiv-of-individual-conferences>.
2. Гетьманцев Д. О. Вплив світової фінансової кризи на реалізацію принципів здійснення публічної фінансової діяльності / Д. О. Гетьманцев // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 62. – С. 159–166.
3. Ковальчук А. Т. Фінансове право України. Стан та перспективи розвитку / А. Т. Ковальчук. – К. : Парлам. вид-во, 2007.
4. Малютін О. К. Фінансова система та її значення в економічному розвитку України / О. К. Малютін // Фінанси України. – 2014. – № 4. – С. 97–100.
5. Нестеренко А. Принципи фінансової системи України / А. Нестеренко // Юридичний вісник. – 2012. – № 2. – С. 41–46.
6. Нестеренко А. С. Визначення «фінансової системи» та її структурний склад / А. С. Нестеренко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. – 2013. – № 6-3. – Т. 1. – С. 72–75.
7. Сіташ Т. Д. Фінансова система держави: теоретична концептуалізація / Т. Д. Сіташ // Сучасний стан та перспективи розвитку фінансової системи України : зб. наук. праць IV Всеукраїнської наук.-практ. Інтернет-конф. (Вінниця, 19 червня 2015 р.). – Вінниця, 2015. – С. 273–275.